

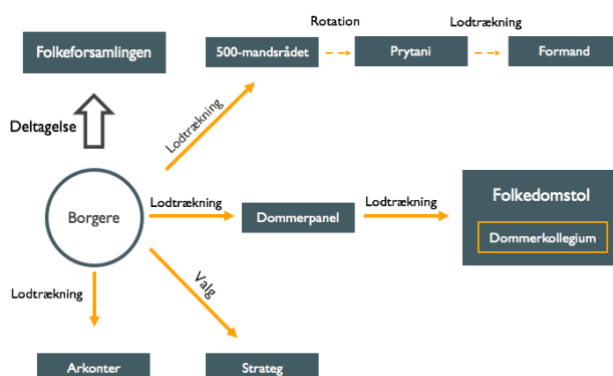
3. Søjle - Hvordan bliver man en god samfundsborger?

HUSK BEGREBER!!

1. perspektiv: Thukydid: Perikles' Gravtale

Det athenske demokrati

- Der er demokrati i Athen i perioden 508/7-322 f.Kr. (modsat Sparta, der har oligarki (fåtalsstyre, den første peloponnesiske er da også en ideologisk krig)
 - o Direkte demokrati
 - Folkeforsamlingen:
 - Alle mandlige borgere over 20 år havde tale- og stemmeret
 - I praksis var det bestemte, retorisk trænede borgere, der fremsatte deres synspunkter
 - Afstemning ved håndsoprækning om dekretter (tidsbegrænsning)
 - Emner: udenrigs- og indenrigspolitik, fx krig/fred, tempelbyggeri, kornforsyning, ...
 - Forsamlingerne blev forberedt og ledet af medlemmer fra 500-mandsrådet.
- Lovgivere (*Nomotheter*) og dommere
 - o panel på 6000 ved lodtrækning for ét år blandt de borgere over 30 år, som meldte sig.
 - o Ved lodtrækning valgtes heraf dommer- og nomothetkollegier for en dag.
- Embedskollegier, som udførte folkets beslutninger:
 - o ca. 100 valgt ved afstemning, fx de 10 strateger
 - o ca. 1100 lodtrækning.
 - Fx 500-mandsrådet: Daglig praktisk ledelse af byens anliggender, organisering og forberedelse af love og beslutningsforslag til FF.



Perikles og det athenske imperium

Det deliske søforbund (478-404 f.kr.):

- Forbund af græske bystater (Athen + ca. 100 mindre bystater), dannet i 478 f.Kr. for at bekæmpe perserne.
- Opkaldt efter øen Delos, hvor man bl.a. holdt møder og opbevarede forbundets pengekasse. Officielt navn: 'Athenerne og deres forbundsfæller'
- Athen var forbundets leder, men bliver hurtigt mere og mere dominerende overfor forbundsfællerne og søforbundet udvikler sig i praksis til et athens imperium:
 - forsøg på at forlade forbundet slås ned
 - medlemmernes retssager afgøres af athenske domstole

Perikles (495-429 f.Kr.):

- Valgt til *strateg* (hærfører) bl.a. hvert år 445 - 429 f.Kr. > politisk magt
- Athensk statsmand. Den mest central figur blandt demokratiets tilhængere 461-429 f.Kr.
- Drivkraften i omdannelsen af det deliske søforbund til et athens imperium.
- Under Perikles' ledelse blomster kunst og kultur i Athen og demokratiet konsolideres.
- Dør under pesten i Athen i 429 f.Kr.



Den peloponnesiske krig, 431-404 f.Kr.

- De stridende parter: Athen og Sparta
- Årsag: Magtkamp og ideologisk krig
- Udfald: Sparta vinder
- Athen efter krigen: Demokratiet i Athen afskaffes og der indsættes et oligarkisk styre (404-403 f.Kr.), *de 30 tyranner*. Herefter demokrati igen, men svækket ift. tidligere og man ser en begyndende værdikrise.

Perikles (ca. 495-429 f.Kr.)

- Athensk statsmand og general (*strateg*) 461-429
- Central figur i højklassisk tid (450-430 f.Kr.)
 - Athen som stormagt
 - Demokratiets udvikling og konsolidering
 - Kunst og kultur blomstrer, bl.a. genopbygning af Athens Akropolis
- Dør under pest i Athen i 429 f.Kr.

Baggrund for perikles' gravtale

- Forfatter: Thukydids (460-400 f.Kr.).
- Græsk historiker, som nedskrev historien om den peloponnesiske krig mellem Athen og Sparta. Thukydids standser dog i 411.
- Gravtalen er Thukydids gengivelse af den mindetale som Perikles holdt i vinteren 431/430 f.Kr. ved den årlige statsbegravelse af de soldater, som var faldet i det første år af den peloponnesiske krig (Athen vs. Sparta¹)

¹ Årsagen til krigen var ifølge Thukydids spartanernes frygt for Athens voksende magt; foranledningen var Athens sammenstød med Korinth på Korkyra og i Poteidaia samt Athens udelukkelse af Megara fra alle athensdominerede havne og markeder. Athen nægtede at imødekomme spartanernes ultimatum om at ophæve sanktionerne mod Megara, og den første krigshandling var et mislykket natligt overfald i foråret 431 på Athens allierede Plataiai, udført af thebanerne som medlem af Det Peloponnesiske Forbund.

- Thukydide insisterer på, at han i sin gengivelse af taler holder sig så tæt som muligt på den oprindelige tales hovedpunkter.

Resume af perikles' gravtale

I gravtalen lovpriser Perikles bystaten Athen og de døde krigere, der har kæmpet for den. Athen er den bedste bystat og et forbillede for andre, ifølge Perikles. Athens demokrati er en bedre styreform end fåtalsstyre (som i Sparta), fordi alle borgere har indflydelse og tager beslutninger i fællesskab.

Athenerne har desuden en personlig frihed og lykke, som ingen andre har. Deres mod og styrke bygger på frihed, hvorimod spartanernes mod bygger på, at de er blevet trænet til soldater fra barnsben. Athenerne har med åben pande besejret mange andre bystater, og de er nu stærke og værdige herskere.

De døde krigere skal være et forbillede for alle athenerne, fordi de har vist et usædvanligt mod og har givet deres liv for byen. De er faldet med stor ære, og deres ry vil leve videre. Andre athenske mænd kan vinde næsten lige så stor ære, hvis de handler lige så modigt som de faldne.

⇒ Perikles' borgerideal, arete (bedsthed), tapperhed i krig m.m.

Resumé af de enkelte afsnit

§35: Perikles siger beskedent, at handlingerne ved gravlæggelsen af krigerne er vigtigere end en tale, og at det er vanskeligt at ramme de rigtige ord til at ære de døde.

§36: De forfædre og fædre, som har skabt det athenske rige og forsvaret byens frihed, fortjener stor hæder og ære.

§37: Athens styreform, demokratiet, er den bedste og adskiller sig fra andre bystaters. For her regerer et flertal af borgerne, frem for et fåtal, og enhver mandlig borger kan frit deltage i demokratiet, også selvom han er fattig. Athenerne er frie individer, men følger byens love, fordi de har respekt for dem.

§38: Athenerne har mange behagelige ting, som giver hvile og glæde midt i deres anstrengelser. Fx religiøse fester med konkurrencer og smukke genstande at se på.

§39: Athens militære praksis er anderledes og bedre end andre bystaters. For athenerne er ikke prægede af tvang og streng disciplin som spartanerne (lakedaimonerne). Spartanerne har tillært deres mod, ved at de er blevet trænet til soldater fra de er børn. Athenernes mod kommer derimod frit og naturligt. Derfor møder de fjenden med et let sind, og det er sjældent, at nogen besejrer dem.

§40: De athenske borgere håndterer selv enhver form for politiske anliggender. Alle tager del i demokratiet, hvor man åbent diskuterer med hinanden. Derfor tages enhver beslutning efter grundig omtanke. Athenerne har den største styrke af alle, fordi de tør se realiteterne i øjnene og møde farerne med det største mod.

§41: Athen er et forbillede for alle andre græske bystater. Athenerne har stor individuel frihed, og samtidig er de værdige herskere over andre byer. De har selv overvundet al modstand og har bygget flotte monumenter til minde om det. De døde krigere har ofret sig for Athen, og det har alle andre også pligt til.

§42: Athenerne har mere at kæmpe for end andre grækere, fordi de har en mere storslået bystat. De døde har med stort mod sat fædrelandet (Athen) først og har kæmpet for at få hævn over fjenderne. De er faldet med ære, fordi de har ignoreret enhver frygt og fejhed.

§43: De faldne skal være et forbillede, fordi de gav deres liv for byen. Derfor har de sikret sig et stort eftermæle, endda hos fremmede folk. Athenerne skal elske deres by og ligesom de døde have modet til at kæmpe for byens frihed og lykke.

§44: De efterladte slægtninge til de døde skal være stolte og fortrøstningsfulde, fordi deres kære har haft et liv i lykke og har fået en smuk og betydningsfuld død. Derfor er sorgen også smuk. De kan hente håb i at få nye børn, som desuden vil være til gavn for byen.

§45-46: De efterladedes børn og brødre kan håbe på at opnå næsten lige så stor ære som de faldne. Bystaten vil dække alle udgifter for de efterladede børns opvækst, indtil de er voksne.

Analytiske betragtninger, Perikles gravtale

- Abstraktionsgraden ved talen er særlig bemærkelsesværdig. Perikles holder en gravtale over soldater der er faldet i krig. Men vi hører intet om, i hvilken krig de faldt, hvem de kæmpede imod, hvilke slag de udkæmpede, og om de tabte eller vandt. Vi får heller ikke at vide, hvor mange der faldt og nu skal mindes ved statsbegravelsen. Det eneste konkrete, Perikles fortæller os, er, at athenernes hovedmodstander er spartanerne.
- Det eneste personnavn, der forekommer i hele talen, har ingen forbindelse med den historiske situation. Det er omtalen af Homer i kapitel 41, hvor vi hører, at athenerne ikke har brug for nogen Homer til at besynge deres bedrifter. Så kan man jo spørge: Hvorfor behøver athenerne ikke nogen Homer? Jeg tror, det underforståede svar er: De har jo Thukydid. Desuden er Homers værker jo blot ord, og disse står jf. Thukydid overfor handling.
- Et andet generelt træk ved hele talen er dens ofte polemiske, undertiden næsten defensive, karakter. Perikles lader hele tiden forstå, at han skal gendrive en tænkt modstander. Han argumenterer typisk negativt–positivt: “Det er ikke således at, ... det er derimod sådan at, ...” I kapitel 37 om forfatningen er der ikke mindre end syv nægtelser, og det er mange, når genren er en lovtale og ikke en retstale eller en folkeforsamlingstale.
 - o Det defensive i Perikles’ tale kan demonstreres ved at gennemgå talens indledning i kapitel 35. I en sådan indledning skal der siges noget om taleren selv, om talens emne, om tilhørerne og om den anledning, der er til at holde talen – altså meddelelsessituationen.
 - Om *taleren* siger Perikles, at den taler, der vælges til at holde gravtalen, kan være bedre eller dårligere; og det er egentlig urimeligt, at de faldne skal udsættes for sådanne tilfældigheder, der kan føre til, at de ikke får den hyldest, der tilkommer dem.
 - Talens *emne* er en lovprisning af de faldne; og her spiller Perikles på modsætningen mellem ord og gerning. De faldne har udført bedrifter, der skal prises i en tale, og denne antitese bekymrer Perikles. Vil det nu lykkes at finde ord, der svarer til bedrifterne? Perikles foreslår som alternativ, at man jo kunne nøjes med selve begravelsesceremonien, der jo også er en handling, og så helt springe talen over

- For det tredje: *tilhørerne*. De bliver ikke behandlet som en samlet skare af Perikles, men underfundigt opdelt i to grupper: De der er positivt indstillet, og de der er mere skeptiske. De er positivt indstillet, vil forvente en maksimumlovprisning. De skeptiske vil ikke acceptere at høre mere, end de selv ville have kunnet udrette. Taleren må derfor gå en vanskelig balancegang: superlativer vil støde den ene gruppe blandt tilhørerne, udeladelse af superlativer vil støde den anden.
 - De skeptiske er da de *fremmede* som han nævner. Dels fremmede, der bor i Athen, dels tilrejsende, herunder måske udsendinge fra andre bystater, der er kommet for at overvære ceremonien. Blandt de athenske borgere kan der også godt have været en oligarkisk sindet minoritet, der ikke er med på en alt for voldsom lovprisning af athenerne og deres demokrati.
- Perikles kan holde sin tale meget frit og uden nogen form for protest pga. kommunikationssituationen: loven og traditionen byder, at der skal være en tale ved denne lejlighed. Kommunikationssituationen er altså nøglen til, at Perikles kan tale så polemisk og defensivt til tilhørerne uden at risikere at sætte deres velvilje over styr. Tværtimod: Talen skal holdes; og det betoner Perikles ved at påberåbe sig loven om talen, både i begyndelsen og i slutningen af sin tale (35.3, 46.1).
- Talens højdepunkt er lovprisningen af fædrelandet, og i dette afsnit lægges hovedvægten igen på lovprisningen af forfatningen: det athenske demokrati, der fremhæves som forbillede for lignende forfatninger i mange andre bystater (37).
 - Demokrati blev i oldtiden aldrig en forfatningsform, alle lå på maven for. Demokratiet havde venner og fjender. Blandt vennerne har vi Protagoras, Demokrit og alle de ledende athenske statsmænd. Blandt fjenderne har vi Platon og Aristoteles. Der kan heller ikke være tvivl om, at den splittede holdning til demokratiet er afspejlet i Perikles' gravtale: "Dens navn er demokrati [demokratia], fordi styret ikke er samlet hos nogle få, men hos flertallet; men faktisk ..." (37.1). Modsætningen indicerer, at navnet demokratia ikke automatisk har en positiv klang, men skal forsvares
 - Perikles beskrives demokrati således: "[Dets] navn er demokrati, fordi styret ikke er samlet hos nogle få, men hos flertallet." 'Nogle få' hedder på græsk oligoi, og adjektivet modsvarer naturligvis forfatningsformen

oligarchia, altså fåmandvælde. Det er påfaldende, at Perikles beskriver demokrati som et styre udøvet af flertallet og ikke som et styre udøvet af alle, altså et folkestyre

- Det næste, vi skal lægge mærke til, er, at springet fra alle til hver enkelt er knyttet sammen med en modsætning mellem det private og det offentlige: “[M]en faktisk er der ifølge loven lige ret for alle [pasi to ison] i private retsforhold, hvorimod det er vurderingen af hver enkelt borger og hans anseelse på et eller andet felt, en kvalitetsvurdering mere end en fordeling på skift, der bestemmer, om han foretrækkes i offentlige hverv.” Og denne modsætning gentages to gange til i resten af kapitlet: “Frihed hersker i vort offentlige liv, og skal der tales om at se skævt til hinandens daglige livsførelse ...”; “privat omgås vi uden at genere hinanden og offentligt holder frygten for at bryde loven
 - I første omgang er modsætningen privat–offentlig knyttet til ligheden, i anden omgang til friheden, i tredje omgang til det ikke at genere hinanden, altså til tolerancen. Hele kapitel 37 falder således i fire afsnit, hvert med sit emne: Demokrati – lighed – frihed – tolerance. Lighed, frihed og tolerance er de fundamentale værdier i den moderne demokratiske ideologi, men også i det athenske demokrati, som formuleret af Perikles i Thukydids gengivelse. Hvert af de tre karakteristika får en kort koncis beskrivelse i talen.
 - *Ligheden* gælder retsbeskyttelse i privatsager. Men i offentlige hverv dér foretrækkes nogle frem for andre. Her er der altså forskelsbehandling. Perikles’ budskab er bestemt ikke, at alle er lige, men at alle skal behandles lige.
 - Friheden findes både i den offentlige sfære og i privatsfæren. I den offentlige sfære er den knyttet til det at udøve sine borgerrettigheder. I privatsfæren er den knyttet til hver enkelts ret til at leve efter forgodtbefindende. Det athenske demokrati bygger altså på det dobbelte frihedsbegreb: ”*Det ene er at regeres og regere på skift ... Det andet er at kunne leve efter forgodtbefindende, hvilket påstås at være en funktion af friheden, så sandt som det også er den undertrykte slaves lod ikke at kunne leve efter forgodtbefindende*” (Platon)
 - Endelig er der *tolerancen*. Den findes fortrinsvis i privatsfæren: Vi skal selv have lov til at leve efter forgodtbefindende. Det er den individuelle frihed. Men det skal alle de andre også! Vi må ikke genere andre, der vil

leve på en anden måde end os. Vi skal være tolerante. Men det gælder som sagt kun i privatsfæren. Statens og samfundets opretholdelse kræver, at der hersker en helt anden stringens i den offentlige sfære. Det, Perikles fremhæver i denne sammenhæng, er: frygt for lovene og lydighed over for embedsmændene

- I forbindelse med sin lovprisning af frihed, lighed og tolerance skelner Perikles – i alle tre tilfælde – mellem det offentlige og det private. Denne distinktion modsvarer i mangt og meget den moderne distinktion mellem den offentlige sfære og privatsfæren. Og i moderne demokratier knyttes denne distinktion sammen med distinktionen mellem stat og samfund og med princippet om, at stat og samfund skal holdes adskilt. Hvis staten regulerer alle forhold i samfundet, får vi den totalitære stat, der er demokratiets modsætning.
 - o Denne adskillelse er der tilsyneladende ikke i Sparta: her består deres uddannelse (...) i straks fra barnsben at følge et rigoristisk træningssystem for at gøre dem til mænd

Kort besvarelse af forløbets overordnede spørgsmål: Hvordan bliver man en god samfundsborger jf. Perikles gravtale?

- Man bliver en god samfundsborger ved at være en aktiv, demokratisk borger, der tager del i det demokratiske fællesskab. Dertil kommer, at man jf. Perikles bør have børn, da man eller ikke kan deltage i forsamlingerne på et *fair og sobert grundlag, hvis han ikke, som alle andre, har noget at risikere ved at lade sine børn udsætte for fare.*
- I kapitel 37 nævner Perikles desuden 4 værdier — Demokrati – lighed – frihed og tolerance, som en god, athensk borger bør acceptere og leve efter.
 - *Ligheden* gælder retsbeskyttelse i privatsager. Men i offentlige hverv dér foretrækkes nogle frem for andre. Her er der altså forskelsbehandling. Perikles' budskab er bestemt ikke, at alle er lige, men at alle skal behandles lige.
 - Friheden findes både i den offentlige sfære og i privatsfæren. I den offentlige sfære er den knyttet til det at udøve sine borgerrettigheder. I privatsfæren er den knyttet til hver enkelts ret til at leve efter forgodtbefindende. Det athenske demokrati bygger altså på det dobbelte frihedsbegreb: ”*Det ene er at regeres og regere på skift ... Det andet er at*

kunne leve efter forgodtbefindende, hvilket påstås at være en funktion af friheden, så sandt som det også er den undertrykte slaves lod ikke at kunne leve efter forgodtbefindende” (Platon)

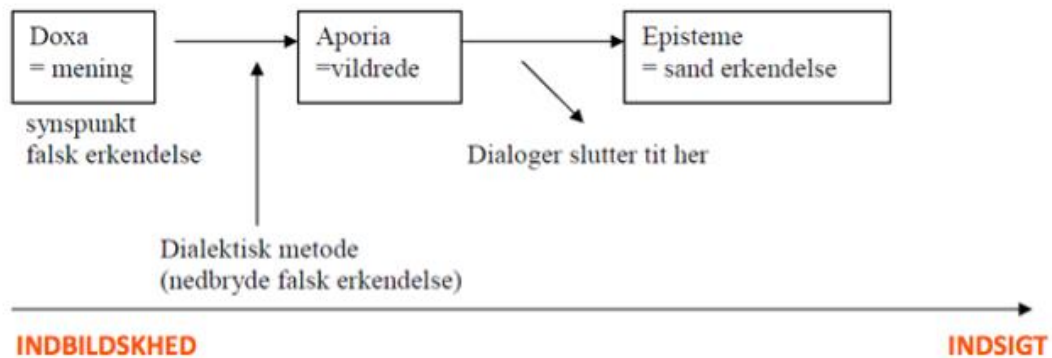
- Endelig er der *tolerancen*. Den findes fortrinsvis i privatsfæren: Vi skal selv have lov til at leve efter forgodtbefindende. Det er den individuelle frihed. Men det skal alle de andre også! Vi må ikke genere andre, der vil leve på en anden måde end os. Vi skal være tolerante. Men det gælder som sagt kun i privatsfæren. Statens og samfundets opretholdelse kræver, at der hersker en helt anden stringens i den offentlige sfære. Det, Perikles fremhæver i denne sammenhæng, er: frygt for lovene og lydighed over for embedsmændene

2. perspektiv: Platon: Alkibiades

Vigtige begreber:

- **Dialektik / dialektisk metode (sokratisk metode)** = kunsten at samtale og argumentere: Sokrates udspørger sin samtalepartner om en problemstilling.
- **Majeutik / majeutisk metode** = Jordemodermetoden: Sokrates forløser tanker og ideer hos sin samtalepartner på samme måde som jordemoderen hjælper barnet til verden. Formål: samtalepartneren skal opnå filosofisk erkendelse
- **Élenkos** = gendrivelse, krydsforhør: Sokrates krydsforhør af samtalepartneren, hvor han gendriver dennes formodninger/påstande.
- **Dóxa** = mening (ubegrundet / ugennem tænkt, så den ikke kan holde stand mod en élenkos)
- **Aporía** = vildrede: når man i samtalen ikke har fundet frem til en løsning på et filosofisk problem (sådan ender flere af Platons dialoger)
- **Epistéme** = sikker viden og indsigt opnået ved filosofiske studier
- **Sofrosyne** = besindighed, mådehold, at kende sig selv/sine egne begrænsninger.
- **Pæderasti** = 'drengeskærlighed'. Institutionaliseret forhold mellem en yngre mand (den elskede) og en voksen mand (elskeren), som ofte havde en familie samtidig. Forholdet havde dels et erotisk aspekt, dels et opdragende aspekt, hvor den unge mand blev oplært til at være en god borger.

- **Daimon** = den betegnelse, oldtidens grækere anvendte om de guddommelige magter, der greb ind i det enkelte menneskes liv, uden at guddommene kunne identificeres nøjagtigt. Derfor anvender Sokrates udtrykket “det daimoniske” om den indre stemme, som på afgørende punkter greb ind i hans liv.
- Perikles (ca. 493-429 f.Kr.). Athensk statsmand og strateg 450-430. Hovedmanden bag det fuldt udviklede demokrati i Athen. Alkibiades’ onkel, som adopterede Alkibiades og hans bror, da deres far døde i 447 f.Kr.
- Den majeutiske metode er illustreret nedenfor:



Kort om Sokrates og Alkibiades:

Sokrates:

- Var Alkibiades’ første elsker og har siden fulgt ham.
 - Alkibiades anser i begyndelsen af dialogen Sokrates som generende.
- Han er “gudetro”, da han lytter til Daimonerne.
- Klogskab: Han kan gennemskue Alkibiades’ ambition.
- Pæderasti (mentor, hjælper)

Alkibiades:

- Har Perikles, som er meget magtfuld, som værge.
 - Kommer fra en magtfuld familie
- Beskrives af i Symposium som en ung aristokrat, der har alt: en blændende smuk, højt begavet, rig og ganske hensynsløs playboy.

- Hele dialogens tema er, hvordan man finder ens 'selv', fordi det netop er det Sokrates er interesseret i hos Alkibiades. Han blændes ikke af hans skønhed eller rigdom.
- **Historisk person:** Han spillede behændigt på modsætningerne mellem Athen, Sparta og perserkongens satraper i Lilleasien, og han skiftede side så mange gange, at den eneste påviselige linje i hans politik er forsøget på at skaffe sig personlig magt. Han Døde i 404 f.Kr.
 - Symposium Alkibiades efter 385 f.Kr. og de athenske læsere har da kendt til hans 'reelle' personlighed som bestod af en enorm trang til personlig magt.

Baggrund for Symposium Alkibiades

- Der er demokrati i Athen og Symposium foregår da i en lykkelig og fredelig periode af Athens historie. Men allerede et årti senere begyndte nedturen for bystaten (polis) med den fatale beslutning om at sende en flåde til Sicilien for at erobre Syrakus. Beslutningen blev taget i 415 f.v.t. da det lykkedes Alkibiades at overtale den athenske folkeforsamling til et storstilet felttog mod den mægtige bystat Syrakus på Sicilien, med ham selv som leder. Han blev altså netop til den egoistiske retoriker, som Sokrates mener, truer demokratiet.
- Dialogen falder i tre hovedafsnit.
 - I første hoveddel (1-6, 103a - 110d) giver Sokrates sig til at undersøge, hvad Alkibiades har tænkt sig at bruge sit liv til. Svaret er: at få politisk indflydelse i Athen (klare ligheder til den historiske person). Sokrates får dog hurtigt Alkibiades til at indse, at han er ganske uden forudsætninger for at gå ind i politik.
 - Sokrates bruger her sin dialektiske metode og får, ved at stille Alkibiades en række spørgsmål, hans uvidenhed frem for både sig selv (Sokrates) og Alkibiades.
 - Den unge mand er dog ikke klar over situationens alvor og forholder sig skeptisk og lidt nedladende overfor sin tidligere elsker, der efter flere års tavshed pludselig vender tilbage til ham. Sokrates anfører som grund til hans tilbageholdenhed, at hans daimoniske stemme ikke har ville kontakte Alkibiades på et tidspunkt, hvor han endnu ikke var moden til det (105e).

- I anden hoveddel (7-18, 110d - 124b) går Sokrates hårdere til værks og viser i *kongetalen* (120e-124b), at Alkibiades er en opblæst nar i sammenligning med store politiske personligheder.
- I tredje hoveddel (19-31, 124b - 135e) prøver de sammen at finde vejen ud af aporien (vildrede) gennem en tolkning af indskriften fra Delphi *Kend dig selv*, som Sokrates forklarer gennem *øjnbilledet* (132d-135b).

Dialogens hovedtema

Læseren af Alkibiades bliver først langt henne i dialogen klar over, hvor fundamental samtalen er. Hovedpersonen er ved dialogens slutning slet ikke begyndt på sin egentlige filosofiske endsige politiske skoling endnu, og hele samtalen er på sin vis kun et forspil, en forførelse til filosofi, udført med stor elegance af elskeren Sokrates efter det velkendte elenchos-princip, som blandt andet praktiseres som en fiktiv debat mellem Sokrates og Alkibiades, der er på vej op på Folkeforsamlingens talerstol. Dialektikken suppleres med to andre typiske elementer: Sokrates' fabulerende *kongetale* (120e-124b) og *øjnbilledet* (132d-135b).

Modspilleren Alkibiades' attitude ændrer sig i takt med hans stigende selverkendelse fra selvsikker til usikker og videre til en helt opgivende holdning, som Sokrates får vendt til en (ganske vist kortvarig) optimisme ved et tilsyneladende guddommeligt inspireret indfald: Løsningen på Alkibiades' (og læserens) problem skjuler sig i indskriften i Delphi *Kend dig selv*, og den toleddede analyse af ordene 'kend' og 'dig selv' rummer nøglen til forståelsen af hans manglende evne til at vare eller vise omsorg for sig selv. Platon har med Alkibiades grebet om nældens rod og har fremstillet hovedpersonen som den i Sokrates' omgangskreds, der havde de største evner, men som alligevel ikke evnede at kende sig selv og derfor levede et liv, der betød en personlig katastrofe og bragte hans lærer i miskredit.

Der er desuden en tydelig kritik af demokratiet, da Sokrates påpeger, at dygtige retorikere vil styre samfundet ud fra egne interesser.

Oversigt over handlingen i Symposium Alkibiades

1-2 (103a-106a) Sokrates henvender sig til Alkibiades og forklarer, hvorfor han først kommer nu, hvor Alkibiades' andre elskere er ved at forlade ham. Sokrates har noget vigtigt at sige i anledning af, at Alkibiades vil gå ind i politik.

3-6 (106a-110d) Sokrates udspørger Alkibiades om hans viden om politik sammenholdt med hans skoleuddannelse. Konklusion: Alkibiades har ikke fået undervisning i politik og har ikke selv studeret det.

7-8 (110d-112d) Alkibiades svarer, at ikke al viden kræver en uddannet lærer, for eksempel sproget, men han må indrømme, at det ikke gælder det vigtigste politiske stridsspørgsmål, ret og uret, fordi folk ikke ved, hvad det er.

9 (112e-113c) Alkibiades får en lektion i den dialektiske metode.

10-12 (113d-117b) Alkibiades indvender, at politisk uenighed ikke drejer sig om ret og uret, men om det gavnlige og det skadelige. Sokrates forlanger klar besked om forholdet mellem det retfærdige og det gavnlige. Alkibiades må til sidst give op: Hans svar modsiger hinanden.

⇒ Han er nu i aporia!

13-14 (117b-119a) Sammen undersøger de nu forskellen på mening og viden, og Alkibiades må indrømme, at han ikke har gjort nok ud af sin uddannelse.

15-16 (119b-120e) Alkibiades mener dog, at han er meget bedre rustet end sine politiske modstandere. Sokrates giver ham en lektion i forskellen på med-og modspillere.

17-18 (120e-124b) Sokrates viser i *kongetalen*, som han helst ikke ville have holdt, da han ikke egner sig til den slags (Alc, 106b), at den selvbevidste Alkibiades er ingenting sammenlignet med både spartanere og persere. Talen munder ud i en opfordring til at lytte til indskriften fra Delphi 'Kend dig selv' og til aktivt at tage sig af sin egen personlige udvikling.

⇒ En form for episteme er opnået

19-22 (124b-127d) Sammen undersøger de, hvad 'personlig udvikling' eller 'omsorg for sig selv' er, og hvilken viden den forudsætter hos den der vil være politiker. Alkibiades ender igen med at modsige sig selv.

⇒ Alkibiades er stadigvæk i aporia

23-27 (127d-132d) Sokrates vender tilbage til 'omsorg for sig selv' og spørger, hvem 'en selv' er. Konklusion: 'Selve Alkibiades' er Alkibiades' sjæl - men hvordan kan man nå den?

28-30 (132d-135b) I *øjeblikket* forklarer Sokrates, hvordan en sjæl kan 'kende sig selv'. Den der ikke kender sig selv, er i virkeligheden en slave af sig selv.

⇒ En 'mere holdbar' form for episteme er opnået

31 (135b-e) Alkibiades beder Sokrates om lov til at følges med ham, men Sokrates har sine tvivl om Alkibiades evne til at holde sig borte fra det korrumpierende politiske liv (tvivlene viser sig at være rigtige, men værket er da også skrevet efter Alkibiades' død og hans liv som dårlig politiker, der kun var ude efter personlig magt).

⇒ Alkibiades er ved dialogens slutning slet ikke begyndt på sin egentlige filosofiske endsige politiske skoling endnu,

Analytiske betragtninger, Symposium Alkibiades

- Dialogen starter med, at Sokrates indleder en samtale med Alkibiades for at forsøge at bringe ham i en tilstand af apori. Han lægger ud med at give noget, der ligner en smigrende beskrivelse af den unge aristokrat: det er klart, at Alkibiades anser sig for at være alle andre overlegen i skønhed, skikkelse, afstamning og rigdom, selv om dette sidste ikke synes at optage ham særlig meget (Alc. 104a-b). Derudover er han overmåde ambitiøs, det vil sige, at han ønsker sit navn (kleos?) og sin magt ud i alle dele af verden (Alc. 105c)
 - Dialogens tid er således henlagt til dagene lige før Alkibiades er gammel nok til at tage del i det politiske liv, altså styrelsen af byen (Alc. 105a-b).
 - Således vil han hellere dø end være en kujon (Alc. 115d) og det bliver også klart, hvorfra dette ideal kommer, idet han ivrigt bekræfter at han har hørt Iliaden og Odysseen reciteret (Alc. 112b)
- [om *kongetalen*]: Sokrates tvinges til at levere denne tale – om end han i starten af dialogen hævder at han ikke egner sig til den slags (Alc, 106b) – af Alkibiades' stadige overvurdering af sig selv og undervurdering af sine modstandere. Det er nu for det første uværdigt for en stolt mand at måle sig med det athenske demokratis ynkkelige politikere (Alc. 119d). Alkibiades bør i stedet se hen til spartanernes og persernes konger, da det er dem, der er hans egentlige modstandere. Men også med hensyn til

disse fornemme folk mener han at kunne hente sejren hjem alene ved hjælp af sin natur (*Alc. 120c*). Hertil kommer en prægtig skildring af de spartanske og persiske prinsers opvækst og opdragelse. Den tjener som én lang gendrivelse af Alkibiades' forestilling om det tilstrækkelige ved hans naturlige anlæg.

- Det første der ødelægges, er tanken om Alkibiades' afstamning. Alkibiades mener nemlig ikke at stå tilbage for sine modstandere på dette punkt: Han nedstammer ligesom de gør fra Zeus! Hertil indvender Sokrates sarkastisk: ”ædle Alkibiades, selv sporer jeg min slægt tilbage til Daidalos, herfra til Hefaistos, søn af Zeus (*Alc. 121a*)”. Det er klart, at hvis Sokrates, en mand af pøblen, kan føre sin slægt tilbage til guderne, mister genealogien helt sin mening, som social demarkationsfaktor. Herpå følger en latterliggørelse af Alkibiades' besiddelser. Sammenlignet med spartanerne og frem for alt perserne har han nærmest ingenting (*Alc. 121a-b*).
 - Sokrates giver ham dødsstødet ved sammenfattende at påpege, at hvis Alkibiades ville forlade sig på sin skønhed, sin skikkelse, sin noble fødsel og rigdom, samt sine naturlige anlæg, ville perserne anse ham for gal, idet de ved, at han er dem langt underlegen heri (*Alc. 123e*).
- Det afsluttende tema i '*Kongetalen*' er netop spørgsmålet om dannelse, altså paidea. Sokrates må nemlig, selvfølgelig indirekte gennem perserdronningen, gøre Alkibiades opmærksom på, at uden dannelse, som han er, er der tre ting han har brug for: at lære (1), at tage vare på sig selv (2) og at træne sig op (3) (*Alc. 123d*). Dette udmynter sig i en fortolkning af det delfiske “kend dig selv” **som det at tage vare på sig selv** (*Alc. 124a-b*)
 - Som det fremgår i løbet af samtalen, betyder ‘at tage vare på sig selv’ nærmere bestemt at tage vare på sin sjæl (*Alc. 132c*)
- Men for at tage vare på sin sjæl, må man kende sin sjæl! I *øjnebilledet* viser Sokrates Alkibiades gennem sin dialektiske metode, at man kan kende sin sjæl nøjagtig som man kan se sig selv, ved at kigge ind i en andens pupiller.
 - *Hvis nu, kære Alkibiades, også sjælen ville lære sig selv at kende, så måtte den stirre ind i en sjæl, og i særlig på det sted, hvor sjælens særlige evne, det vil sige visdommen, sidder, og hvad det ellers er ens med* (*Alc, 133b*) (...) / *Denne del af sjælen svarer altså til det guddommelige, og den der stirrer ind i det og erkender det guddommelige, det vil sige fornuft og tanke, han vil allerbedst kunne kende sig selv* (*Alc, 133b*)

- Dette kendskab til sin sjæl gør, at man kan handle besindigt og godt og være en god leder: *Det er altså ikke mure og krigsskibe og skibsværfter, byerne har brug for, Alkibiades, hvis de skal være lykkelige og heller ikke magt og indflydelse, medmindre de har evnen til at være gode mennesker* (Alc, 134b)
 - I den forbindelse er det nødvendigt for en *ordentlig og god politiker [at] bibringe borgerne denne evne* (Alc, 134b)
 - Og fordi Alkibiades ikke selv har denne indsigt i sin sjæl, skal han endnu ikke blive politiker: *Så må du først skaffe dig den evne at være god – og det gælder enhver, ikke bare ham der vil styre sig selv og sine egne sager og tage sig af det, men også ham, der vil styre byen og dens sager.* (Alc, 134c) / *Det som du og for den sags skyld byen har brug for (...) er retfærdighed og besindighed* (Alc, 134c)
 - Alkibiades skal altså vente med at blive politiker, til han selv har den indsigt, det kræver. Ellers vil han skabe et tyranstyre. Her understreger Sokrates, at det er *bedre for en mand at blive styret af en der er bedre, end selv at styre; det gælder ikke kun for børn* (Alc, 135b), hvis man ikke har den evne (at kende og tage vare på sin sjæl!)
- Afsluttende udtrykker Sokrates sine tvivl overfor Alkibiades, da han siger: *Jeg ville ønske, at du kan gennemføre det, men jeg har mine tvivl, ikke fordi jeg mistror dine evner, men fordi jeg ser de kræfter, der ligger i staten. Bare de ikke får bugt med både dig og mig* (Alc, 135e)
 - Heri ligger der også en kritik af demokratiet som styreform, der beskrives som *de kræfter, der ligger i staten*. Nærmere bestemt kritiserer Sokrates populisme og retorisk stærke ledere, der ikke kender – eller tager vare på – deres sjæl, men kun handler ud fra et mål om at maksimere deres egen magt.
 - Det kan også læses som et forsøg af Sokrates på at begrænse sit 'fald' i etos. Alkibiades var da hans elev, og da værket blev skrevet efter Alkibiades' død og hans særdeles dårlige politiske karriere, kan dette få Sokrates til at fremstå klog — selvom udsagnet i virkeligheden kommer fra bagklogskabens klare lys.

- Sokrates' kritik af demokratiet kan også allerede ses i kapitel 27, da han fastslår det følgende:

Sokrates: Det var altså grunden: jeg var den eneste, der elsker dig selv, de andre var elskere af det, som tilhører dig. Dét mister sin skønhed, men du begynder at blomstre. [132] Og med mindre du nu bliver ødelagt af athenernes folk og bliver et ringere menneske, vil jeg aldrig i livet forlade dig. Men jeg er bange for, at du bliver ødelagt af at gå hen og blive forelsket i folket. Det er der mange af de gode athenere der har oplevet. For 'kong Erechtheus' folk' tager sig vældig godt ud, men det skal have tøjet af, før man ser på det. Derfor skal du tage den forholdsregel, som jeg vil fortælle dig.

Alkibiades: Hvad er det?

[b] Sokrates: Du skal træne, min gode ven, og lære, hvad man skal kunne, inden man går ind i politik. Du må ikke gøre det før, for at du kan have en modgift, så du ikke tager alvorlig skade af at gå ind i det.

- Erechtheus' folk = den athenske befolkning. Erectheus er en af de første sagnkonger i Athen.
 - *"For 'kong Erechtheus' folk' tager sig vældig godt ud, men det skal have tøjet af, før man ser på det"* → **Umiddelbart ser demokratiet ud til at være en god styreform, men når man gransker det nærmere er det ikke tilfældet.**
 - *"Du skal træne, min gode ven, og lære, hvad man skal kunne, inden man går ind i politik. Du må ikke gøre det før, for at du kan have en modgift, så du ikke tager alvorlig skade af at gå ind i det"*
 - Her gør Sokrates det tydeligt, at demokratiet er en 'farlig' styreform, der fremmer populisme og dygtige retorikere, der ikke skaber et godt samfund! Man skal derfor som god politiker være klar over, at disse kræfter er på spil, så man ikke bukkes under. Alkibiades skal da kende sig selv og sin sjæl og tage vare på denne, før han træder ind i politik.

Kort besvarelse af forløbets overordnede spørgsmål: Hvordan bliver man en god samfundsborger jf. Platons 'Symposium Alkibiades'?

Sokrates gør det i dialogen meget tydeligt, at man *bliver* en god samfundsborger og ikke kan være dette fra fødslen. For, selvom Alkibiades er rig og smuk, er han ikke en god samfundsborger. Han mangler nemlig at gøre tre grundlæggende ting: at lære (1), at tage vare på sig selv (2) og at træne sig op (3). Disse kvaliteter udmynter sig en fortolkning af det delfiske "kend dig selv" **som det at tage vare på sig selv.** Som det fremgår i løbet af samtalen,

betyder 'at tage vare på sig selv' dog nærmere bestemt at tage vare på sin sjæl (Alc. 132c). Man kan da fastholde, at en god samfundsborger (der har ambitioner om at gøre politisk karriere) skal kende sig selv og sin sjæl og tage vare på både sjæl, sind og legeme, ellers skal han lade andre, der er behersker disse evner, styre samfundet.

Han rejser desuden en række kritikpunkter overfor det græske demokrati, herunder risikoen for populisme og det faktum, at dygtige retorikere kan få magten (som Alkibiades gjorde), selvom de ikke reelt vil folket det bedste, men blot vil have personlig magt. I den forbindelse er den eneste modgift mod de kræfter (populisme, retorik), der er på spil i det athenske demokrati, at tage vare og kende sin sjæl.

Perspektivtekst: Uffe Steen, Intet er sandt. Intet er Umagen værd. Kronik i Weekendavisen

- Rekordmange gymnasieelever har en diagnose: Erasmus af Rotterdam (1469-1536) påpegede *»det primære håb for en nation ligger i den rette uddannelse af unge«*
 - o Der er altså ikke meget at håbe på
- *Elevernes svar på livets mening er nihilismens synspunkt: intet har mening, intet har værdi, alt er illusion og tomhed. Og hvordan skulle de kunne tænke anderledes, da denne opfattelse af tilværelsen er, hvad vores kultur tilbyder og for så vidt længe har tilbudt kommende generationer?*
- *Men er vi ikke forpligtet på at give de unge »almendannelse« og lægge »vægt på elevernes udvikling af personlig myndighed«, som der står i formålsparagraffen for alle ungdomsuddannelser? Jo, men vi gør det bare ikke.*
 - o *Dannelsesbegrebet går tilbage til nyhumanisten Wilhelm von Humboldt. Tanken er at »forædle ånden«, det vil sige at danne, udvikle og ændre mennesket gennem kendskabet til filosofi, kunst og videnskab. Det handler altså »ikke kun om viden og tale, men om karakter og handlen«.*
- I vores uddannelsessystem er dannelse blevet lig uddannelse => vi lærer altså metoder og analysemodeller, men ikke hvad litteratur har at sige om tilværelsen — en dybere samtale om værkets tilværelsesudsagn er ikke målet.

=> Uffe Steen arbejder da med et dannelsesbegreb, der minder om Sokrates', der netop har fokus på det sjælelige aspekt af dannelsen. For dannelse handler i virkeligheden om intet andet, end omsorg og kendskab til sjælen; det er nødvendigheder for at leve som et dannet menneske.

3. perspektiv: Platon: Hulelignelsen

Platons idelære

I *Staten* får vi en præsentation af Platons grundlæggende opfattelse af verden. Han ser den som delt i to (dualisme). Den ene del af verden er det sted, vi sanser og bevæger os rundt i. Det kaldes også for **fænomenverdenen**. Her kan tingene forandre sig, bevæge sig, gå til grunde eller opstå.

Den anden del af verden kan vi umiddelbart kun tænke os til. Den kaldes for **idéverdenen**. Her findes evige og uforanderlige idéer, som er en slags byggetegninger eller grundformer for alle de ting, der findes i fænomenverdenen.

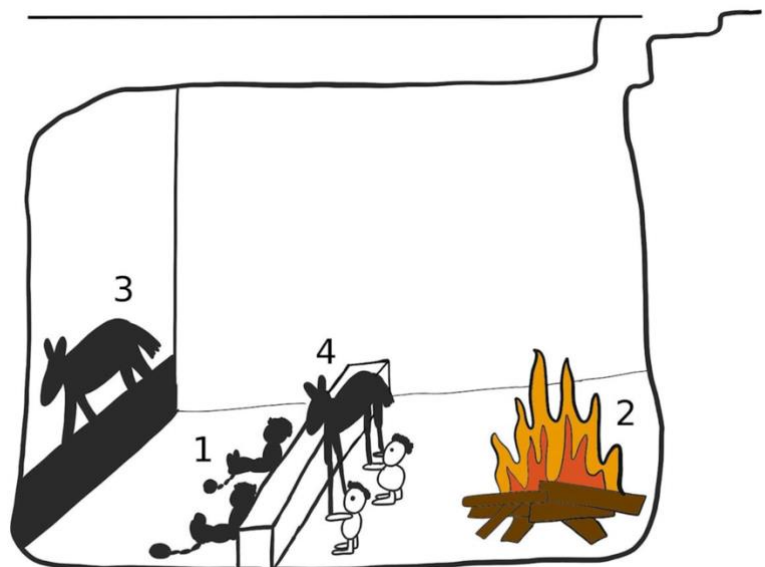
Beskrivelse af selve hulen

Først har vi fangerne (1), som hele deres liv har været fastlåst, så de ikke kan bevæge sig og kun kan se ind mod hulens bagvæg. Bag dem brænder et bål (2), som kaster et flammeskær op på bagvæggen (3) og giver det eneste lys i hulen.

Mellem bålet og fangerne går nogle mennesker bag en høj mur. De bærer på alle mulige genstande (4). Genstandenes skygger kastes op på bagvæggen, så fangerne kan se

skyggerne, men ikke genstandene selv. Nogle af folkene bag muren siger også lyde, og fangerne kan høre ekkoet af lydene fra bagvæggen.

Der er også en verden uden for hulen, der er som vores helt normale verden med landskaber, bygninger, træer, søer, dyr, mennesker og himlen med solen, månen og stjernerne.



Analytiske betragtninger, Hulelignelsen

- *‘Og nu skal du danne dig et billede af, hvordan uddannelse – eller mangel på uddannelse – påvirker vores natur.’*
 - o Forlængelse af samtalen med Alkibiades, der netop handlede om (u)dannelse

- Her benyttes også den dialektiske metode, dog snakker Sokrates nu med Platons ældre bror, Glaukon,
- Efter beskrivelsen af hulen og dens fanger svarer Sokrates' samtalepartner, Glaukon: *'Det var dog et mærkeligt billede,' sagde han, 'og nogle mærkelige fanger.'*, hertil svarer Sokrates *'De er ligesom os,'*
 - Allerede fra starten gør Sokrates det således tydeligt, at Hulelignelsen ikke blot er en abstrakt lignelse, men, at den beskriver mennesker — nøjagtigt (eller måske ikke helt) som Platon og hans bror.
- Da fangerne i hulen aldrig har oplevet andet end skyggerne og ekkoerne, så vil de opfatte dette som virkeligheden. Og hvis de kan tale med hinanden, så vil de også bruge ordet 'virkelig' om skyggerne og ekkoerne. Sokrates opsummerer det hele for Glaukon:
 - *'Men hvis de nu kan tale med hinanden, vil de så ikke bruge ordet 'virkelig' om de ting, de kan se?'*
 - *'Jo, nødvendigvis.'*
 - *'Så alt i alt,' sagde jeg, 'er det eneste, folk i den situation opfatter som virkeligt, skyggerne fra de forskellige redskaber og figurer.'*
- Sokrates beskriver nu, hvad der vil ske, hvis de fangerne bliver løst fra deres lænker og bliver 'kureret' for deres uvidenhed (doxa). Ifølge ham, vil vejen til episteme (sand viden) ske i følgende rækkefølge:
 1. *Når en af fangerne løses af sine lænker og pludselig tvinges til at rejse sig op, dreje hovedet, begynde at gå og se mod lyset, [d] føler han smerte, og lysets stråler gør det nærmest umuligt for ham at se de ting, hvis skygger han tidligere har betragtet*
 - De uvidende skal altså først og fremmest tvinges ud af hulen, fordi erkendelsesprocessen til episteme er smertefuld. Den person, der tvinger fangeren ud, vil sandsynligvis ikke blive synderlig populær (jf. Sokrates' egen henrettelse => han benyttede sin majeutiskiske metode med den athenske ungdom)
 2. *Når fangeren så ser den 'virkelige' verden, vil han skulle forholde sig til, at han har brugt sit liv på at betragte ligegyldigheder, og at han nu er tættere på det værende og ser bedre, fordi han kigger på ting, som er mere virkelige*
 - Sandsynligvis vil reaktionen hertil være, at det han tidligere har betragtet et mere 'virkeligt', end det han betragter nu.

- Selv hvis man nu presser ham til at kigge ind i ilden fra bålet, vil han løbe tilbage til de ting, han godt kan se, og påstå, at *de ting virkelig er klarere end de genstande, man viste ham tidligere*
3. Fangeren vil altså have brug for *at vænne sig til det [lyset], før han kan se noget deroppe [uden for hulen]. I begyndelsen vil skyggerne være det letteste at betragte. Derefter kommer spejlinger af mennesker og andre ting i vandoverfladen. Senere følger tingene selv. Efter denne tilvænnning kan han så betragte de forskellige himmellegemer og himlen selv. Og her vil det være lettere for ham [b] at kigge på lyset fra Månen og stjernerne om natten end at betragte Solen og sollyset om dagen.*
 - Dannelsesprocessen er altså gradvis, og særdeles møjsommelig.
 4. På et tidspunkt vil dannelsesprocessen (takket være den anden part, der tvang ham op) lykkedes og her *'vil han [fangeren] så regne ud, at det er Solen, der er årsag til de skiftende årstider og årenes gang, som styrer alt i den synlige verden, [c] og som på en måde er årsag til alt det, de så nede i hulen.'*
 - Fangeren vil nu være lykkelig for sit nye liv, og have ondt af de andre nede i hulen.
 5. Selv, hvis *'hæder, ros og præmier var en del af livet nede i hulen, og at man belønnede de folk, der var hurtigst til at genkende de ting der passerer forbi'*, ville den tidligere fanger gøre hvad som helst for at slippe for at have deres meninger og leve ligesom dem.
 6. Hvis fangeren dog skulle tilbage i hulen og konkurrere med de andre om, hvem der var hurtigst til at genkende de ting, der passerer forbi, ville han blive gjort til grin. Folk ville sige, at rejsen ud af hulen har ødelagt hans øjne, og at det slet ikke er det værd at prøve at komme op. *Og hvis nogen forsøger at befri dem og føre dem ud af hulen, vil de gøre alt for at pågribe ham og slå ham ihjel, vil de ikke?'*
- Sokrates sætter nu lignelsen i forbindelse med fænomenernes og ideernes verden. Her vil den synlige verden (fænomenernes verden) svare til fangernes tilværelse og *hvis du sidestiller rejsen op af hulen og synet af tingene deroppe med sjælens opstigning til fornuftens verden (ideernes verden), er det ikke helt ved siden af – i hvert fald ikke efter min mening, og det var jo den, du gerne ville høre.*

- Sokrates pointerer nu, at det sidste, der *kan erkendes, er det godes form – og den er ikke nem at se. Men har man først set denne form (solen²), må man regne ud, [c] at den er årsag til alt hvad der er godt og smukt overalt. I den synlige verden har den født lyset og lysets herre, og i fornuftens verden er den selv herre over – og årsag til – sandhed og fornuft. Endelig er det min opfattelse, at man må have set denne form for at kunne handle fornuftigt i både sit private og i sit offentlige liv.*
 - o Sokrates operer altså med en absolut betydning af det gode (absolutisme), der skal blive til en rettesnor i både det private- og offentlige liv (se evt. Perikles gravtale for dette 'modsætningsforhold')
- Sokrates gør det klart for Glaukon, at de mennesker, der har opnået erkendelse og vis sjæl er i ideernes verden, *ikke ønsker at beskæftige sig med menneskers anliggender.* Hvis man nu alligevel vælger at komme tilbage ned i hulen, og tvinges til at forholde sig til anliggender hernede, vil man fremstå tåbelig. Sokrates fremhæver her to forskellige synsforstyrrelser med to forskellige årsager.
 1. Skiftet fra lys til mørke
 2. Skiftet fra mørke til lys
 - Sokrates pointerer nu, at det samme kan ske for sjælen: *Man vil gå ud fra, at noget lignende gælder for sjælen, og derfor vil man ikke uden videre finde det latterligt, hvis en sjæl er i vanskeligheder og ikke rigtigt kan orientere sig. Man vil tværtimod undersøge, om dette menneskes sjæl er vendt tilbage fra en mere oplyst tilværelse og endnu ikke har vænnet sig til mørket, eller [b] den er på vej fra stor uvidenhed mod større oplysning og er overvældet af det stærke lys. Den første vil man betragte som lykkelig for det han har set, og det liv han har. Men den anden vil man have ondt af.*
- Sokrates forholder sig nu til uddannelse, da han påpeger, at nogle fejlagtigt tror, at uddannelse *kan give viden til en sjæl, som ikke har nogen viden i forvejen. Som om de kunne give blinde øjne evnen til at se.* Sokrates mener i stedet, at *evnen til at vide noget findes i ethvert menneskes sjæl. Ligesom et øje, der kun kan drejes væk fra mørket og imod lyset, hvis hele kroppen drejer med, skal vores redskab til forståelse sammen med*

² I Staten ligner Platon det godes idé ved Solen: Ligesom Solen ved sit lys giver liv til den fysiske verden og gør den synlig for os, giver det godes idé væren og form til idéerne og gør dem begribelige for fornuften. En idé (i den senere tradition ofte forstået som et almenbegreb) har objektiv, selvstændig eksistens og udgør grundlaget og normen for sine instanser.

hele sjælen gradvis vendes bort fra al tilblivelse, indtil sjælen kan klare synet af det værende og især den klareste del af det værende.

- Uddannelse er altså "**det fag, der skal finde den letteste og mest effektive måde at dreje dette redskab rundt på. Ikke det fag, der skal give det evnen til at se. Man må gå ud fra, at det har denne evne i forvejen, men vender forkert og kigger i den forkerte retning, og så bør man forsøge at rette op på det**"
 - **Sjælen har altså på forhånd evnen til erkendelse!**
- Sokrates fastslår da, at evnen til at tænke, tilhører *en langt mere guddommelig del af sjælen, der aldrig mister denne evne og kan være nyttig og gavnlig – eller skadelig og ubrugelig – [519] alt efter om den vender rigtigt eller forkert. For eksempel er der de mennesker der er kendt for at være både onde og højt begavede. Har du aldrig bemærket, hvor hurtig og præcis deres lille sjæl er til at gennemskue de ting som optager den? Dens syn fejler altså ikke noget. Men sjælen er blevet tvunget ind i ondskabens tjeneste – og det medfører en direkte sammenhæng mellem skarpheden af dens syn og størrelsen af de skader den forvolder.'*
 - Sokrates fastslår herefter, at man dog ville have kunne redde sjælen i barndommen, og den så havde vendt sit blik mod sandheden, så [den] samme sjæl hos de samme mennesker have set sandheden lige så klart som de ting, der nu optager den.'
- Konsekvensen af alt det Sokrates indtil nu har sagt er, at man ikke kan styre en by, hvis man er uden uddannelse og ikke har nogen erfaring med sandheden — *folk uden uddannelse mangler det mål i tilværelsen, som alle deres handlinger bør sigte mod, både privat og offentligt. Og dem der kun har brugt deres liv på uddannelse, vil aldrig frivilligt give sig til at gøre noget, fordi de tror, at de er emigreret til de saliges øer, allerede mens de er i live.'*
 - Dem, der har udannet sig hele livet vil altså ikke hjælpe de andre mennesker ud af hulen.
- En vigtig konklusion af hulelignelsen bliver da, at det er op til filosoferne at få de bedste naturer til at nå frem til det studium, vi beskrev som det vigtigste og mest krævende [d] – til at foretage denne opstigning og til at se det gode. Og når de har gjort det – når de har foretaget denne opstigning og fået et grundigt indblik i det gode – så må vi ikke give dem lov til det, de får lov til i dag.'

- Det Sokrates henviser til med sætningen ”så må vi ikke give dem lov til det, de får lov til i dag”, er, at dem, der er kommet udenfor hulen nægter at vende tilbage fangerne og undgår at tage del i det hårde slid og få den tilsvarende belønning – som så kan være mere eller mindre værdifuld.
- **Budskabet er da, at man skal tilsidesætte individuelle behov for at styrke byen som helhed:** Nu glemmer du også, at en lov ikke skal forsøge at sikre særlige fordele til en bestemt gruppe i byen. En lov skal være til gavn for byen som helhed. Den skal skabe harmoni mellem borgerne gennem overtalelse og tvang [520] og få hver gruppe til at bidrage med det de kan til fællesskabet. Når loven skaber den slags mennesker i byen, er det ikke for at alle skal kunne gå den vej de vil, men for at bruge borgerne til sit eget formål – at binde byen sammen.’
 - Det er altså filosoffer, som Sokrates, der skal styre samfundet, da de handler for byens bedste og ikke øget personlig magt eller lign.

Kort besvarelse af forløbets overordnede spørgsmål: Hvordan bliver man en god samfundsborger jf. Platons ’Hulelignelse’?

Et vigtigt element af at være samfundsborger jf. Platon er selvfølgelig, at man opnår erkendelse og ens sjæl når til ideernes verden. Men lige så vigtigt er det, at dem, der har opnået den sande erkendelse, tager det anser de nu har for at få andre ud af hulen til sig, og ikke trækker sig tilbage til de saliges øer. En borgers vigtigste opgave er nemlig at være en del af byen og være med til at binde denne sammen. I filosofernes tilfælde betyder det, at *de skal skabe harmoni mellem borgerne gennem overtalelse og tvang og få hver gruppe til at bidrage med det de kan til fællesskabet.* **Og pointen er jo her i Platons filosofi netop, at alle mennesker har mulighed for at opnå sand erkendelse (absolutisme), men at deres øjne skal drejes væk fra mørket og mod solen — en opgave, som filosofferne skal varetage!**

Perspektivtekst: Schack von Staffeldt: Indvielsen, 1804

”Indvielsen” er et digt om længsel. Længslen er dog hverken rettet mod en kvinde, en mand eller et andet typisk kærlighedsobjekt. Den er mere abstrakt. Digtet handler nemlig om det lyriske jags længsel efter en ”anden Natur” – en åndelig natur. Jeget længes efter idéverdenen, som den hedder i Platons filosofi.

I digtets begyndelse føler det lyriske jeg en u håndgribelig længsel. Han er endnu ikke klar over længslens genstand, men situationen antyder, at han længes efter at få himlen ned på jorden. Han længes med andre ord efter at forene idéverden og fænomenverden. Han stirrer nemlig på den blanke havoverflade, som vi kan forestille os må spejle himlen:

*Jeg sad paa Pynten ved Sundets Bred,
Himlene smilte,
Og saae med Længsel i Dybet ned,
Bølgerne hvilte,*

Da han stirrer ned på havet, ser han himlen spejle sig. Situationen er et konkret billede på den enhed, han på et mere abstrakt plan længes efter. Han længes efter at se den åndelige verden (himlen) træde frem i den fysiske eller materielle verden (jorden og havet).

Den slags indsigt er det de færreste, der formår at opnå. I romantikkens verdensopfattelse er den forbeholdt geniet. Det romantiske geni er et særligt følsomt og intuitivt menneske, der ofte beskæftiger sig med litteratur eller kunst.

Det lyriske jeg i "Indvielsen" fremstiller netop sig selv som et romantisk geni. Det bliver tydeligt, da han bliver indviet i digtekunstens hemmeligheder af en muse i strofe 2:

*Og brat fra Skyerne Strengleeg
Anelsen vakte,
I Aftenrøde Musen nedsteeg,
Harpen mig rakte,
Og raskt et brændende Kys mig gav,
Nedsynkende i det luende Hav.*

Herefter formår han at se naturen med et genis blik. Han har fået en åbenbaring. Verden er ikke længere bare sten, træ, luft, vand eller anden materie – den er gennemstrømmet af den samme ånd som mennesket:

*Et Hierte slog varmt og kiærligt i Alt,
I Alt mig vinked' min egen Gestalt.*

Jeget genkender sin egen ånd i naturen. Med platoniske begreber kan vi sige, at idéverdenen for digteren kan erkendes gennem fænomenverdenen. For et kort øjeblik er jegets længsel forløst.

I sidste strofe mærker det lyriske jeg igen splittelsen mellem idéverdenen og fænomenverdenen. Han lader til at få den indsigt, at enheden mellem idé og fænomen kun er tilsyneladende. Verden er i virkeligheden delt i to, hvis vi skal følge hans beskrivelse i strofe 4, hvor jorden som et "Fængsel". Verden fremstår dermed dualistisk, som det hedder med et filosofisk begreb.

Perspektivtekst: H.C. Andersen: Klokken, 1845

Ét af de helt centrale temaer i "Klokken" er indsigt. "Klokken" handler ikke bare om, at kongesønnen og den fattige dreng finder frem til en klokke i bogstavelig forstand. Den handler snarere om en fattig dreng og en kongesøns søgen efter at opnå indsigt i, hvordan verden hænger sammen (ideverden, særlig interessant, at det både er rig og fattig, der ender med at nå erkendelsen). Ved at finde frem til klokken dybt inde i skoven opnår de en form for erkendelse, som gør dem til bedre, klogere og mere hele mennesker. Naturen har helet dem, kan vi sige, og de har for en stund lagt det overfladiske byliv (fænomeners verden) bag sig. Tanken om opnåelse af indsigt hænger sammen med universalromantikens verdenssyn, som vi inddrager i fortolkningsafsnittet herunder.

Vi kan se, at der er stor forskel på, hvor stor en indsats de forskellige personer i eventyret vil gå for at finde den fantastiske klokke. Mange vender om af forskellige årsager eller ender med bare at tage på udflugt i udkanten af skoven (**erkendelse er svær! Jf. Platons hulelignelse, *tornene rev hans fattige klæder itu og ansigt, hænder og fødder til blods, dog nemmere for kongesønnen: Kongesønnen fik også nogle gode rifter, men solen skinnede dog på hans vej***)

⇒ **Begge konfirmander — både rig og fattig — ender dog med at nå frem, og holder da også hinanden i hænderne => I ideernes verden, er alle lige!!**